

rî başkanlığındaki bir heyet tarafından alçak gönüllülüğü, hayır severliği ve ilim ehline yakınlığı dolayısıyla tercih edilerek halife seçildi (753/1352). Memlük tarihi kaynakları övgüyle andıkları Mu'tazid-Billâh hakkında çok az bilgi vermektedir. Hilâfe-te geldiği yıl, Halep nâibi ve yandaşlarının isyanını bastırmak amacıyla Suriye'ye doğru sefere çıkan Sultan el-Melikü's-Sâlih'le birlikte Dimâşk'a giden Mu'tazid'i, Bâbülferec girişindeki Demmâğiyye Medresesi'nde ziyaret ettiğini ve huzurunda bir hadis cüzü okuduğunu söyleyen Ebü'l-Fidâ İbn Kesir onu genç ve yakışıklı, güzel konuşan ve keskin zekâli bir kişi olarak tanımlar (*el-Bidâye*, XIV, 245). Sultan el-Melikü's-Sâlih Selâhaddin, el-Melikü'n-Nâsir Hasan (ikinci saltanatı) ve el-Melikü'l-Mansür Selâhaddin Muhammed dönemlerinde halifelik yapan ve 1353, 1359 yıllarında hacca giden Mu'tazid Cemâziyelevvel 763'te (Mart 1362) vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, X, 235; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 244-246, 296; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih fi eyyâmî'l-Manşûr ve benih* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1986, III, 248; İbn Dokmak, *el-Cevherü's-semîn* (nşr. M. Kemâleddin İzzeddin Ali), Beyrut 1405/1985, I, 234-235; Kalkaşendî, *Me'âşirü'l-inâfe*, II, 154-155; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 443; Sehâvî, *ez-Zeylû'l-tâm 'alâ düveli'l-İslâm* (nşr. Hasan İsmâil Merve), Küveyt-Beyrut 1413/1992, s. 187-188; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, II, 65-66; a.m.f., *Târîhu'l-hulefâ* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1371/1952, s. 500-501; İbn İyâs, *Bedâ'i'ü'z-zühûr*, I/1, s. 548-549, 587; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamûs*, Kahire 1283, II, 382; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), VIII, 338; Ali Aktan, "Mısır'da Abbâsi Halifeleri", *TTK Belleten*, LV/214 (1991), s. 628-629.

İSMÂİL YİĞİT

MU'TAZID-BİLLÂH el-ABBÂDÎ

(المعتض بالله العبادي)

Ebü Amr Fahrü'd-devle el-Mu'tazid-Billâh Abbâd b. Ebi'l-Kâsım Muhammed b. Ebi'l-Velîd İsmâil el-Lahmî (ö. 461/1069)

Abbâdî emîri
(1042-1069).

27 Safer 407'de (5 Ağustos 1016) doğdu. İşbiliye'de (Sevilla) Abbâdîler hânedanını kuran babası Ebü'l-Kâsım İbn Abbâd tarafından, ağabeyi İsmâil'in Muharrem 431'de (Ekim 1039) Gırnata Zirîler Hükümdarı Bâdis b. Habbûs ile yaptığı savaşta öldürülmesi üzerine onun yerine hâcibliğe getirildi; babasının ölümüyle de 1 Cemâziyelâhir 433 (26 Ocak 1042) tarihinde el-Mu'tazid-Billâh lakabıyla hânedanın başı

na geçti. İktidara gelir gelmez hâkimiyet alanını genişletmek amacıyla Endülüs'te çok güçlenen Berberîler'e karşı cephe aldı ve ilk önce babasının Karmûne'nin (Carmona) Berberî Hükümdarı Muhammed b. Abdullah el-Birzâlî'ye karşı açtığı savaşa yoğunluk verdi. Arkasından Mirtûle (Mertola) hâkimi İbn Tayfûr ile Leble (Niebla) hâkimi Muhammed b. Yahyâ el-Yahsubî'yi mağlûp etti. Mu'tazid-Billâh'ın bu başarısı karşısında ondan çekinmeye başlayan Batalyevs, Cezîretülhadrâ, Gırnata ve Mâleka emîrleri kendi aralarında bir ittifak kurdular. Ancak Mu'tazid-Billâh 436'da (1044-45) Mirtûle'yi, 442'de (1050) Evrebe'yi, 443'te (1051) Şeltiş'i (Saltes), 444'te (1052) Kastâle, Velbe (Huelva), Şentemeriye (Santaver), Şilb (Silves) gibi Batı Endülüs şehirlerini ve 446'da (1054) Cezîretülhadrâ'yı ele geçirdi. Bundan sonra oğlu İsmâil'i Kurtuba üzerine yolladı. Fakat İsmâil bu fırsattan yararlanıp merkezi Cezîretülhadrâ olan yeni bir devlet kurmak istedi. Acımasızlığıyla tanınan Mu'tazid oğlunu bizzat öldürerek cezalandırdı. Bâdis b. Habbûs'a karşı sevkettiği diğer oğlu Muhammed ise (Mu'temid-Alellah) yenilerek geri döndü. 458 (1066) yılına kadar Batı Endülüs'ün büyük bir kısmını ele geçiren Mu'tazid o yıldan sonra doğuya yöneldi ve 459'da (1067) Karmûne'yi aldı; ancak asıl hedefi eski Emevî başşehri Kurtuba'ya hâkim olmak için denediği bütün planlar neticesiz kaldı.

Endülüs İslâm tarihinin en ünlü simalarından biri olan Mu'tazid-Billâh 2 Cemâziyelâhir 461'de (29 Mart 1069) vefat etti; bir rivayete göre ise zehirlenmek suretiyle öldürüldü. Zekâsi, hazırcevaplığı, şairliği, özellikle de idareciliği ve imar faaliyetlerindeki başarısıyla temayüz etmişti. Ancak onun asıl bilinen yönü zalimliği ve devlet idaresinde her hileyi meşrû sayması, bu uğurda zillete düşmeyi dahi normal karşılaması idi. Sarayının bahçesinde her gün idam infazı olduğu, önemli kişilerin başlarının bahçenin arkasındaki bir depoda saklandığı rivayet edilir. 445 (1053) yılında kendisine karşı direneceklerini tahmin ettiği Runde (Ronda), Mürûn ve Erkûş (Arcos) emîrlerini maiyetleriyle birlikte sarayına davet etmiş, verdiği ziyafetten sonra hepsini hamama sokup kapı ve pencereleri öldürmek suretiyle ölüme terk ederek topraklarını ele geçirmiştir. 455'te (1063) sınırlarına saldıran Kastilya-Leon Kralı I. Fernando'nun karargâhına bizzat giderek çok kıymetli hediyeler sunmuş ve çeşitli onur kırıcı şartlarla birlikte yıllık haraç ödemesi kabul etmiştir.

İyi bir şair olan ve divanı iki defa yayımlanan Mu'tazid-Billâh (Rızâ es-Sûsî, *Mecelletü Külliyyeti't-terbiyye*, IV [Trablus 1974], s. 137-230; Muhammed Mecid es-Saîd, *Mecelletü'l-Mevridi'l-Bağdâdiyye*, V/2 [Bağdat 1976], s. 105-117), israf ve eğlencenin had safhaya ulaştığı sarayını bir sanat merkezi haline getirmiş, bilhassa şairlerle mûsikînasları himayesi altına almıştır. Şairler kendisini övmek için birbirleriyle âdeta yarışa girmişlerdir. Endülüs şiiiri onun döneminde zirveye ulaşmıştır. Devrin meşhur edip ve şairlerinden bazıları şöylece sıralanabilir: Ebü Bekir Muhammed b. Melah, Ebü'l-Velîd İbnü'l-Muallim, A'lem eş-Şentemerî, İbn Ammâr el-Endülüsi, Ebü'l-Velîd el-Bâci. Onun zamanında telif faaliyetlerinde de büyük bir canlılık görülmektedir. İbn Mesleme el-Kurtubî *Hadîkatü'l-irtiyah fi vafîi hakîkati'r-râh*, Habîb (Hubeyb) lakabıyla tanınan İsmâil b. Muhammed *el-Bedî' fi faşli'r-remîc*, Ebü'l-Velîd el-Bâci *Kitâbü'l-Muntekâ* adlı eserlerini bu dönemde yazmışlardır. İbnü'l-Katâtân, *Şerhu'l-eş'âr ve Şerhu'l-Hamâse* adlı eserlerini onun adına kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 285-288; X, 151-155; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 22-39; ayrıca bk. İndeks; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, bk. İndeks; İbnü'l-Hatîb, *A'mâlü'l-a'lâm* (nşr. E. Lévi-Provençal), Rabat 1934, bk. İndeks; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 156-159; Makkarî, *Nefhu't-ţib*, bk. İndeks; Dozy, *Spanish Islam*, s. 628-661; A. C. Fierro, *al-Motadhîd rey de Sevilla*, Sevilla 1930; Cebraîl Süleyman Cebbûr, *el-Mülükü's-şu'arâ*, Beyrut 1401/1981, s. 263-270; Muhammed b. Abbûd, *et-Târîhu's-siyâsi ve'l-ictimâ'i li-İşbiliyye*, Titvân 1983, s. 55-63; a.m.f., "Devletü Benî 'Abbâd: Tahlîlü kıyamîhâ ve süku'ihâ", *el-Bahşû'l-ilmî*, sy. 32, Rabat 1401/1981, s. 54-58; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings*, Princeton 1985, s. 95, 155-156; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endülûs: Düvelü't-tavâ'if*, Kahire 1408/1988, s. 39-58, ayrıca bk. İndeks; E. Lévi-Provençal, "al-Mu'tazid Billâh", *EP* (İng.), VII, 760-761.

CÂSİM EL-UBÛDÎ

MÜTE SAVAŞI

(غزوة مؤتة)

Müslümanların
Suriyeli hristiyan Araplar
ve Bizans ordusuyla yaptığı ilk savaş
(8/629).

Müte, Lût gölünün güneyinde Kerek'e 11, Kudüs'e 50 km. uzaklıkta geniş tarım arazilerine sahip yerdir. Burada yapılan savaş Hz. Peygamber katılmadığı için bir seriyye olmakla birlikte bazı kaynaklarda "gazve, ba's (ordu), yevm", Resûl-i Ek-